

A TOLNAI VÁROSHÁZA

A TOLNAI SZÜLETÉSŰ NAHM JÓZSEF „TALPRA, MAGYARI!” JELIGÉJŰ NYERTES PÁLYÁZATA ALAPJÁN 1906-BAN ÉPÜLT FEL. A HELYI ÉPÍTŐTUDÁSBÓL KINÖTT, HARMONIKUS ÉPÜLETET KEDVES KIS PARK ÖVEZTE A LEGUTÓBBI IDŐKIG, MIKOR IS – ENGEDVE A NEM MINDIG SZERENCÉS DIVATIRÁNYZATOKNAK – FALTÓL FALIG KÖVEZETET KAPOTT A TÉR

TOLNA

AZ ELTŰNT KIKÖTŐ VÁROSA

SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: TAMÁSKA MÁTÉ

Hajnali hideg, csillámló csend. Az első napsugarak reflektorfényként vágnak át a víz feletti párán, majd szétcsapódnak a felfordított ladikok kátrányfelületén. Felzúg a régi Selyemgyár tompa géphangja. Rajtam kívül csak néhány horgász van a parton, no meg egy tucat kárókaton, a horgászok elől vadászva a halakat. Lustán ébred a holtág, régóta nincs hová sietnie

Jó 150 éve annak, hogy Clark Ádám javaslatára átvágták a tolnai kanyarulatot, megszüntetve ezzel a Duna egyik legélénkebb forgalmú kikötőjét. A tolnaiak innen számolják visszafelé az időt. Ami addig volt, az dicsőséges, ami azóta, az hanyatlás.

„Tolna egy félbemaradt, földszintes város. Pontosan azok az évtizedek hiányoznak, amikor másol az emeletes kereskedő-

házak felépültek” – mesélik elkeseredéssel a városvédők.

Tény, hogy a gőzhajók a 19. végén már elkerülték az egyre kiszaposodó mellékágot. Épült viszont egy szekérút a főfolyamhoz, a dombori kikötőhöz. Csakhogy ez nem lehetett megoldás! Tolna ugyanis nem egy város volt kikötővel, hanem egy kikötő várossal. Dunaföldvár, Paks és Szekszárd közé élkelődve a piacai sosem bo-

nyolítottak nagy forgalmat. A hajók távolmaradása ezért a város hanyatlását is jelentette.

Persze ezt csak most látjuk ilyen világosan. A dualizmus időszakában még egy utolsó virágkor köszöntött be. Szó szerint is. Ügyes kezű mesteremberek keze nyomán az udvari nagykapuk szecessziós virágdíszekbe öltöztek, másol a gótika csúcsíves ablakait másolták át, de egy-egy liliomot ide is becsempészték. A kidíszített városban szép lehetett végigsétálni: most is szép, de annál nehezebbnek bizonyult megélni. Helybeli munka alig akadt, a környék „nagyvárosai” sem tartoztak a sikeresen kapitalizáló helyek közé. A tolnai kőművesek és ácsok (más környékbeli mesteremberekkel együtt) előbb Németországban, majd a 20-as évek elején Ankarában dolgoztak. Véletlen vagy a történelem logikája, hogy a sváb Törökországgént is emlegett Tolna-Baranya munkáskezei 200 évvel a magyarországi németek „honfoglalása” után ismét csak kelet felé kényszerültek továbbvándorolni.

A NÉMETEK KIKÖTŐJE

Skatulya. Így hívták azokat az egyszerű használatos hajókat, amelyekkel az 1700-as években a svábok ősei Magyarországra érkeztek. A hajókat az út után szétszedték, és építőanyagként értékesítették. Valószínű, hogy az első évtizedekben ugyanolyan favázás (németül: Fachwerk) házak épültek Tolnán is, mint amilyeneket Dél-Németország városaiban és falvaiban mai napig megcsodálhatunk. Ulm és Regensburg a legnagyobb kibocsátó kikötők, míg Tolna, az egyik legnagyobb befogadó kikötő ebben az évszázadban egyazon népvándorlásnak voltak kitüntetett állomásai. A német történetírás a 18. századot a későbbi tengerentúli kivándorláshoz képest látja és látatja.

Tolna ebben a „szárazföldi exodusban” szerezhette vissza azt a kiemelt pozícióját, amelyhez hasonlót a középkorban egyszer már betöltött, igaz, akkor nem nyugat, hanem inkább dél felé nyíltak ki-

kötőjének kapui. A város monográfiájában olvashatjuk, hogy – elmentében a többi uradalommal – itt nem volt szükség németországi toborzásra. Az intéző végigjárta az érkező telepeseket, és ha ügyesebb mestert talált, helyben leszerződtette. Ennek tudható be, hogy a helyi sváb dialektus a frank, bajor, sváb és még ki tudja, hányféle nyelvjárást egymást is nehezen értő mozaikjából állt össze.

Ulm és Regensburg a legnagyobb kibocsátó kikötők, míg Tolna az egyik legnagyobb befogadó kikötő a 18. században.

Ha egyáltalán... „Itt minden utcában más náció lakott. 200 évvel a betelepülés után is számon tartották, ki honnan érkezett. Persze ekkor már inkább a foglalkozás volt a döntő, a jobb szakmákba nem engedtek be idegeneket” – mesélik a könyvtárban, ahol nagy becsben tartják a monográfiát, de korántsem hiszik, hogy mindent tud Tolnáról.

TOLNA SZENT VÁROS,

TALÁN MÉG RÓMÁNÁL IS SZENTEBB. SZINTE MINDEN UTCATORKOLATNÁL ÁLL EGY-EGY SZOBOR, A FŐTERÉN PEDIG MINDEN SZAKRÁLIS EMLÉKMŰVEK KORONÁJA, A SZENTHÁROMSÁG-OSZLOP

VÁR ÉS GYÁR

A tolnaiak legfőbb sérelme, hogy a székszárdi múzeumnak „nem jut pénze” a régi vár feltárására. Nemcsak azt nem tudni, hol állt pontosan, de azt sem, mikor is tűnt el. Egy 1686-os rajzon még kivehetők a falai, akár csak a középkori nagytemplom és néhány kisebb templom romjai. Az egyetlen épnek ábrázolt épület a volt török karavánszeráj, nagyjából azon a helyen, ahol később a ferencesek építettek rendházat.

A legelterjedtebb vélemény szerint a Duna folyamatosan bon-

totta a tolnai partot, hullámsírba temetve a vár legnagyobb részét. Ami pedig megmaradt, azt feltöl-

A legelterjedtebb vélemény szerint a Duna folyamatosan bontotta a tolnai partot, hullámsírba temetve a vár legnagyobb részét.

tették, gyümölcsösként használták, mígnem a századfordulón rá nem épült a Selyemgyár, ami ma is működik, és távolról tényleg romantikus látványt nyújt. Igazi várként emelkedik a víz fölé, vörös-

téglás falai kecses tornyokat tartanak. Mindez persze nem több, mint a békeévek kései eklektikájának játéka a formákkal.

Várnak azonban lennie kellett! A parti büfé szegényes lámpafényénél egymás fölé helyezem a régi és a mai térképeket, ahogy a helytörténészek javasolták, és már látom is a sárokbástyák helyét meg a várkapu előtt összefutó utcákat. Körbesétálok a vár-gyanús gyárat. Persze, már az is kisebbfajta csoda, hogy egy működő gyár

legyen a város központjában, igazi, füstölő kéményekkel, várakozó teherautókkal és műszakos váltással. Én utoljára ilyen a 60–70-es évek szociofótoi közt láttam...

Az egyik régi irodahelyiségben éppen fehérneművásárt tartanak. Textilgyárban, textilvásárt. A gatyák, bugyik és melltartók árban csökkenő minőségi kategóriái visszazökkentenek a mindennapok valóságába. Itt a magyar az első, utána a Kínában gyártott olasz, majd a törökországi török követ-

kezik. „Ezek itt készülnek?” – mutatok egy kevésbé merész, ára alapján magyarnak gondolható

„A fizikaiaknak könnyű, de diplomával itt nem lehet elhelyezkedni. Az egykori osztályunkból jó, ha a fele lakik még itthon.”

bugyira. „Dehogyan! Itt Tolnában csak építkezésekhez használt üveg-szál textilt gyártanak.”

Ezután gyors áttekintést kapok a helyi munkalehetőségekről. Meglepően széles a választék.

(Legalábbis annak, aki nem tanult tovább.) Később a kávéházban frissen végzett egyetemistákkal beszélgetek: „A fizikaiaknak könnyű, de diplomával itt nem lehet elhelyezkedni. Az egykori osztályunkból jó, ha a fele lakik még itthon.” A statisztikák is azt mutatják, hogy a város népessége gyorsan fogy. A 2001-ben még tizenkétezer fős város tíz év alatt ezer fővel csökkent. Igaz, az elmúlt években megint felfelé kezdett kúszni a grafikon.

AZ EKLEKTIKA MÁS TELEPÜLÉSEKEN IS FELŐLTÖZTETTE AZ UTCÁKAT, DE TOLNA FELTŰNŐEN ADOTT MAGÁRA.

A GÓTIKUS CSÜCSÍVEKET MEGDÉZŐ KAPUK, A TÉGLÁBÓL RAKOTT, BÁSTYASZERŰ KERÍTÉSOSZLOPOK ÉS A NÉHA ELKÉPESZTŐ SŰRŰSÉGGEL FELHORDOTT HOMLOKZATI DISZÍTMÉNYEK ÉLÉNK IPARMŰVÉSZETRŐL TANÚSKODNAK. CSODA-E, HA A VIRÁGZÓ VÁROSKÉP LÁTTÁN EGY-EGY MÉHECSKE IS MEGJELENT A FALAKON?

LÁTKÉP AUTÓKKAL ÉS KÖZÉPKORRAL

„Itt mindenkinek van autója, mert az a szabadság. Tíz perc alatt bent vagyunk Szekszárdon.

Ott van pláza, mozi, minden.” A srácoknak igazuk lehet. Estefelé a főutca egyetlen, lassan mozgó, hatalmas óriáskigyó autókból. A helybeli üzletek sorra bezárnak, csak egy-egy élelmiszerbolt, hentes, cukrászda marad talpon. Meg

egy kis kifőzde. Berendezése nem ígér többet, mint egy átlag falusi

„Itt mindenkinek van autója, mert az a szabadság. Tíz perc alatt bent vagyunk Szekszárdon. Ott van pláza, mozi, minden.”

kocsmá, de nyomaiban még őrzi elegánsabb korszakának kellékeit

is. A bejáratnál szélfogó kis fülke, de már ajtó nélkül, hátul a régi kuglipálya, rég átalakították kozmetikának vagy valami hasonló divatos helynek. Délben hivatalnokok is járnak ide menni, estefelé azonban üresek az asztalok.

Az ablakok kávéházi módra nemcsak fényt adnak, de kényel-

A DUNAI RÉVHEZ VEZETŐ KOSSUTH LAJOS UTCA VOLT A VÁROS EGYKORI LEGFONTOSABB ÚTÓERE,

MA MÁR CSAK A BOGYISZLÓRA TARTÓK HASZNÁLJÁK. UTÓBBI ÉRDEKESÉGE, HOGY ALFÖLDI FALU A DUNÁNTÚLON, MIVEL A TOLNAI KANYARULAT ÁTVÁGÁSA UTÁN EGYSZER CSAK A FOLYÓ NYUGATI PARTJÁN TALÁLTA MAGÁT

A DUNAI VÁROSOK TELEPÜLÉSKÉPE SOROZATUNK TÁMOGATÓJA A

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A 18. SZÁZADBAN URADALMI MEZŐVÁROSKÉNT FELÉPÜLŐ VÁROS KÖZPONTJA FESTETICS JÓZSEF KASTÉLYA VOLT, AMELY A KÖZÉPKORI VÁR KÖZELÉBEN, DE AZ SEM KIZÁRT, HOGY ÉPPEEN ANNAK ROMJAIN ÉPÜLT FEL. AZ VISZONT BIZTOS, HOGY A FALON ELHELYEZETT EMLÉKTÁBLA SZERINT 1830-BAN SZÉCHENYI A DUNASZABÁLYOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE OKÁN ITT VENDÉGESKEDETT. A TÁBLA „PÁRJA” A TEMETŐBEN TALÁLHATÓ: A LEVÁGOTT ÉS ELHALT KANYARULATRA EMLÉKEZTET

mes kilátást is az utca forgalmára. A látvány ismerős, régi képeslapok kedvence ez a tér. A közepén álló Szentháromság-oszlop akármelyik német, osztrák vagy cseh kisvárosban lehetne (vagy akár Szekszárdon is, de ezt itt nem ildomos emlegetni). A házak azonban alföldies zamatúak.

Rálátni a barokk nagytemplomra is. Igaz, nem úgy, mint régen, mert az 1970-es években Tolnát is elérte a kisvárosok betegsége, a főtérfejlesztés, ami szétrobbantotta a korábbi arányokat. Egy néhány évvel ezelőtt készült műemléki vizsgálat feltételezése szerint a nagytemplom 1773-ban pontosan középkori elődjének helyén épült fel. Könnyen lehet tehát, hogy a

látvány elemeiben sokkal régebbi, mintsem elsőre gondolnánk.

Máshol is az az ember érzése, hogy egy elsüllyedt város felett sétál. A 18. században újjáépített uradalmi mezőváros legfontosabb emlékei, a kolostor, a kastély, a két kúria, a nagytemplom és a Szentháromság-oszlop egymáshoz

Az utcák a véletlenszerűen álló építmények között ide-oda kanyarodva, leágazva és hurkokat formálva igyekeznek rendet vágni.

közül, de mégis véletlenszerűen állnak, mintha valaki csukott szemmel jelölte volna ki a helyüket. Ilyen térbeli rendetlenséget mérnöki tervezők sosem hoznak létre, csupán az egymásra rétegződő idő.

A 18. században újjáépült Tolna feltehetően a középkorból, illetve a török időkből visszamaradt romokra települt rá, az utcák pedig a véletlenszerűen álló építmények között ide-oda kanyarodva, leágazva és hurkokat formálva igyekeznek rendet vágni. Az elágazásoknál kisebb-nagyobb, háromszög alakú tercskék képződtek, követve a kanyarodó lovas kocsik nyomvonalát. A tercskék közepét idővel fák és szentek szobrai népesítették be. Néhány évvel ezelőtt a Városháza előtti legnagyobb tér is ezt a mintát követte. Ma ugyanitt egy túl-méretezett térplasztika kanyarog, amely a szabályozás előtti Dunát lenne hivatott megjeleníteni.

ÚJRA DUNA

Este a part koromsötét. Holdtalan, csillagtalan, árnytalan. A délutáni esőt a fagyott föld nem tudja felszívni, mélyen süpped a sárban a cipő. A horgász azonban a téli hidegben is mozdulatlanul áll, mint egy zsákmányra leső ragadozó. Egykor a fél város a Du-

nát ette és itta. Tavaszunként a víz messze kilépett medréből, a megtelő sekély tavakban tízezernyi hal úszkált. A mezőváros ilyenkor lehetett a legszebb, emberei jóllakottak, házai és templomai magabiztosan emelkedtek ki a környező víztömegeből. A sza-

bályozás az árvizekkel együtt a halakat is megritkította. Ma már csak az egykori népi tájgazdálkodás nevét őrző Foki utca utal a régmúlt időkre.

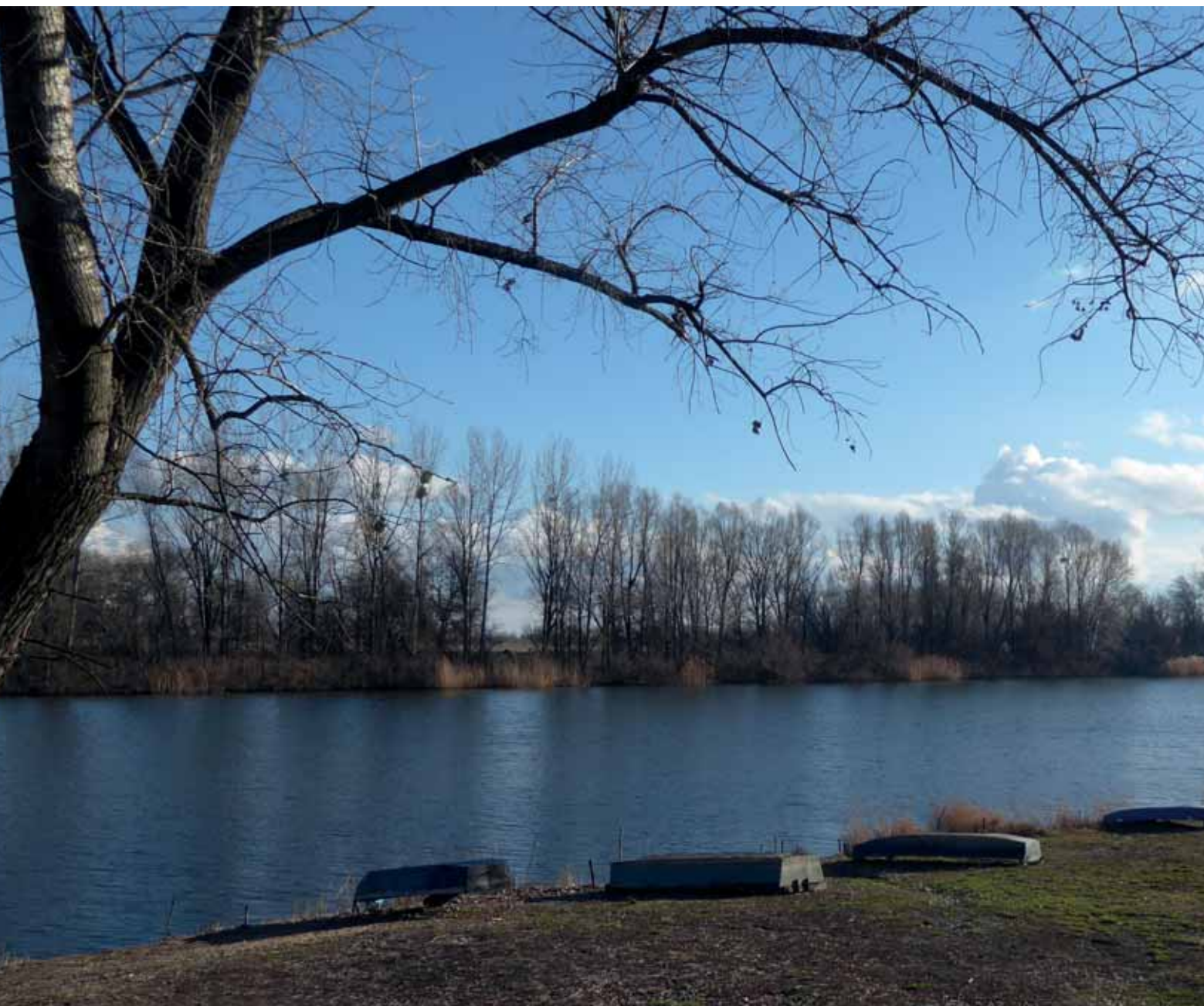
A Fürdő utca jóval fiatalabb, mégis emlékké lett ez is. A vízen ringatózó fürdőház, majd „sport-

uszoda” a 20-as években úszóversenyeknek és vízilabda-mérkőzéseknek adott otthont. Miként a nagy Aranycsapatnak, a tolnai vízilabdásoknak is bejegyezték a krónikák egy nagyszerű 6:3-at, az örök rivális Szekszárd ellenében. Ez volt 1952-ben, majd miután a

víz elszennyeződése miatt betiltották a fürdőzést, 1958-ban a Tolnai Népújság már csak a romokról tudósított: „... csak egy-két horgász áztatja a zsinegét. Ennek a csendnek az az oka, hogy nincs uszodánk. Az uszoda helyén, ahol valamikor rend és tisztaság volt, ma

az ablakok kitörve, az ajtók lógnak, mindent szemét és gyom borít. Az uszoda gondozatlan, a gerendák úsznak a vízben, még nézni is szomorú.”

Horgász áztatja a zsinegét, gépzaj morajlik ma is. És csend van, hideg, tél végi csend...

A DUNA-PART MÁR CSAK NEVÉBEN AZ, VALÓJÁBAN EGY FELTÖLTÖDŐ HOLTÁG. A LÁTVÁNY FESTŐI, DE A VÍZ MÉRGEZŐ ANYAGOKKAL TELI, ISZAPOSODÓ MEDRET TÖLT KI. AZ ISZAP ELTÁVOLÍTÁSA MILLIÁRDOKBA KERÜLTNE, EZÉRT BIOLÓGIAI TISZTÍTÁSSAL KÍSÉRLETEZNEK, ILLETVE A TERVEK SZERINT SZIVATTYÚZVA ÚJRA ÉRKEZHETNE VÍZ A DUNÁBÓL IS

TAMÁSKA MÁTÉ
SZOCIOLÓGUS, VÁROS-
ÉS FALUKUTATÓ,
EGYETEMI OKTATÓ

GYERMEKSZEMMEL

Az Év ásványa és Év ősmaradványa idei gyerekrajzpályázat fókuszában még a 2017-es nyertesek (kvarc, barlangi medve) szerepelnek. A vándorkiállítás eredményhirdetéssel kiegészített megnyitójának helyszíne a 19. Lurdy Házi Ásványbörze és Geo Napok (2018. április 6–8., asvanyborze.com). A kiállításon a szerzők maguk mutatják be rajzaikat, okostelefonos audio-guide (guidenow.eu) segítségével, ahogy itt a kilencéves Felker Zsófia Anna is teszi.

OKOSTELEFONJA SEGÍTSÉGÉVEL
MEGSZÓLALTATHATJA
A RAJZ ALKOTÓJÁT!

TOVÁBBI KITERJESZTETT VALÓSÁG-
TARTALOM A 18. OLDALON KEZDŐDŐ,
FLUORITRÓL SZÓLÓ CIKKÜNKBEN!

TÖLTSE LE OKOSTELEFONJÁRA ALKALMAZÁSUNKAT
A KITERJESZTETT VALÓSÁG-TARTALOM MEGTEKINTÉSÉHEZ!

EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREINK ▾

E LAPSZÁMUNK MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK ▾

MAGYAR
FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG

ALAPÍTVÁ: 1872

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
TELEFON: (1) 231-4040
FAX: (1) 231-4045
HONLAP: WWW.FOLDRAJZITARSASAG.HU
E-MAIL: INFO@FOLDRAJZITARSASAG.HU

ELNÖK: DR. CSORBA PÉTER
ALELNÖKÖK: DR. SZILASSI PÉTER
DR. MICHALKÓ GÁBOR
FŐTITKÁR: DR. DAVID LÓRÁNT
ÜGYVIVŐ: HEILING ZSOLT

SAKOSZTÁLYOK:

BIZTONSÁGFÖLDRAJZI ÉS GEOPOLITIKAI
SAKOSZTÁLY, EXPEDÍCIÓS SAKOSZTÁLY,
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI
SAKOSZTÁLY, HEGYMÁSZÓ-SAKOSZTÁLY,
OKTATÁS-MÓDSZERTANI SAKOSZTÁLY,
EGÉSZSÉGFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TERMÉSZETFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TÉRKÉPÉSZETI SAKOSZTÁLY,
TURIZMUSFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
FÖLDRAJZTANÁRI SAKOSZTÁLY

TERÜLETI OSZTÁLYOK:

BAKONY-BALATON-VIDÉKI OSZTÁLY (VESZPRÉM)
BORSODI OSZTÁLY (MISKOLC)
DEBRECENI OSZTÁLY
DÉL-DUNANTÚLI OSZTÁLY (PÉCS)
DUNA-VÖLGYI OSZTÁLY (SZÉKESZÁRD)
EGER-BÜKK-VIDÉKI OSZTÁLY
GYÖNGYÖS-MÁTRA-VIDÉKI OSZTÁLY
KISALFÖLDI OSZTÁLY (GYŐR)
KISKUNSAGI OSZTÁLY (KECSKEMÉT)
KÖZÉP-DUNANTÚLI OSZTÁLY (SZÉKESFEHÉRVÁR)
KÖRÖS-VIDÉKI OSZTÁLY (BÉKÉSCSABA)
NYÍRSÉGI OSZTÁLY (NYÍREGYHÁZA)
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI OSZTÁLY (SZOMBATHELY)
SZEGEDI OSZTÁLY
SZÉKELYFÖLDI OSZTÁLY (CSIKSZEREDA)
TOLNA MEGYEI OSZTÁLY (DOMBOVÁR)
ZALAI OSZTÁLY (NAGYKANIZSA)

KÖNYVTÁR ÉS GYŰJTEMÉNYEI:

1112 BUDAPEST, BUDAÓRSI ÚT 45.
TEL.: (06-1) 309-2600/1443
(2015. NOVEMBER 15-TŐL
HATÁROZATLAN IDEIG ZÁRVA TART.)

AZ ÉGGÖMBÖT TARTÓ ATLASZ A MAGYAR FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG VÉDJEKÉNT BEJEGYZETT JELKEPE

LAPALAPÍTÓ (1929):
DR. MILLEKER REZSŐ

AZ ÚJ SZOROZAT
ÚJRAINDÍTÓI (1999):
DR. NEMERKÉNYI ANTAL
ÉS FARKAS PÉTER

1929–1933, FELELŐS SZERKESZTŐ:
DR. MILLEKER REZSŐ

1934–1944, SZERKESZTŐK:
DR. BAKTAY ERVIN ÉS DR. KÉZ ANDOR

1999–2005, FŐSZERKESZTŐ: DR. NEMERKÉNYI ANTAL

2005–2006, FŐSZERKESZTŐ: DR. VOJNITS ANDRÁS

2006-TŐL FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

www.eupolisz.hu

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

8200 Veszprém, Szeglethy u. 1. | +36/88/871728

Hatósági engedélyszám: U-000463

A természet által ihletett ikonikus outdoor kollekció újjászületik

GREENLAND UPDATED

Egy 1966-os grönlandi expedícióból ihletet merítve, a Fjällräven alapítója Ake Nordin megalkotta a világ egyik legismertebb hegyászó kabátját. A tervezéskor még nem sejtette, hogy a *Greenland Jacket* a természet felfedezésére vágyó svédek egész nemzedékének szimbólumává válik majd. A kabát által ihletett *Greenland* kollekciót idén újraalkottuk a Grönlandon élő új generációk igényei

alapján. Jéghegyeken és gleccsereken át követtük két fiatal kutató expedícióját, hogy olyan ruházatot alkossunk, amely a természettel harmóniában született, és minél több embert ihlet a természet szeretetére, tiszteletére. Csakúgy, ahogy az első *Greenland Jacket* tette a hatvanas években. A kollekció darabjai megvásárolhatóak itt: Moutex Budaörs - Moutex Buy Way Soroksár -

Moutex Váci út - Moutex Stop Shop Bécsi út -
Moutex Ferenc Krt. - Grube Kft. Érd

